04/10/2019

У част јубилеја монографија о Епархији жичкој

Древна, осмовековна Светосавска Епархија Жичка је, са благословом Његовог Преосвештенства Епископа Жичког г. др Јустина, објавила импресивну монографију ”Жичка Епархија – осам векова светосавског континуитета – историја, манастири, цркве”, чији су коаутори Гордана Гаврић и др Драгољуб Даниловић. Рецензенти монографије су др Бранислав Цветковић и др Владета Петровић. О ликовно-графичко уређењу се старао Драган Пешић. На 320 страница великог формата је зналачки распоређен веома читљив и лепо написан текст са великим бројем фотографија које су беспрекорно одштампане.

Монографија је објављена поводом великог јубилеја – 800 година аутокефалности Цркве Христове у Српском Светосавском народу Божјем, који је истовремено и осмовековни јубилеј Жичке архиепископске дијецезе. Не треба губити из вида да је Епархија Жичка заправо прва епископија Светога Саве и епархија у којој је он био први надлежни Архијерej. Епархија Жичка, према сачуваном диптиху светосавских епископија из Хиландарске повеље, данас са Епископијама Зетском, Хумском, Дабарском, Хвостанском Будимљанском, Топличком и Моравичком такође прославља свој осмовековни светосавски јубилеј. Оне су, кроз Архиепископију у Жичи, осмовековни сведок духовне зрелости Српског народа Божјег и неразориви темељци наше вере у Васкрслог Христа, али и духовности, писмености, уметности и културе.

Намере коаутора и издавача је објаснио Епископ Јустин у свом уводном слову (стр. 17-18). Наиме, повод за објављивање монографије јесте велики јубилеј, али кроз сећање на наше Свете Претке и њихова велика дела која су у континуитету обележила не само своју епоху него и читаву нашу историју (стр. 17). Епархија Жичка овим делом ”жели да истакне значај идеје континуитета и темама српске духовности и државности” (стр. 17). На крају, али не као последње, Епархија Жичка је ову књигу принела и као скромно уздарје нашем првом Архиепископу Српских и Поморских земаља Сави и

Стефану Немањи – Преподобном Симеону Мироточивом (стр. 18).

Монографије попут ове су до сада код нас углавном писане и припремане за наше велике манастире, али се овом монографијом отишло даље од тога, јер се пред читаоцем налазе пажљиво исписани редови о историји, манастирима и црквама Епархије Жичке и то у границама њене данашње канонске јурисдикције.

Тешко је, после 8 векова и толико историјских извора и литературе, нешто ново рећи чак и за просечног читаоца о Студеници, Жичи и другим стародревним светињама Епархије Жичке. Монографија је врло интересантна у методолошком смислу. Иако је реч о значајном делу у нашој Цркви, и то по садржини, обиму и изгледу монографије, мора се истаћи да њоме није исцрпљена целокупна историја Епархије Жичке. Ни коаутори, како се види, нису имали ту амбицију. Њихов циљ, очевидно, није био да припремају Шематизам Епархије Жичке, јер је он већ објављен у специјалном издању календара ”Црква” за 2019. годину. Нису, разуме се, ни могли да напишу целокупну историју Светосавске Епархије Жичке, јер је она сигурно много шира, дубља и слојевитија од онога што се пред нама нашло у поглављу под насловом ”Осам векова Манастира Жиче, седишта Архиепископије и Епархије” из пера Драгољуба Даниловића. Неспорно је да историја Епархије Жичке захтева више томова књига.

Ми још увек, на жалост, немамо званичну вишетомну историју наше помесне Цркве, макар у обиму и по научној методологији која је демонстрирана у осмотомној ”Историји Српског народа”. У овом случају, пред аутором првог, историјског поглавља је био знатно тежи задатак од задатка ауторке другог, историјско-уметничког поглавља. Јер, пред аутором првог поглавља су се истовремено нашле три важне и велике теме – Манастир Жича, Архиепископија Жичка и Епархија Жичка. Дакле, три велике и врло повезане осмовековне историје на једном месту. Из тог разлога, није било једноставно написати три велике историје у једној како због функционалне црквене различитости, тако и због функционалне црквене повезаности и испреплетаности готово до сраслости. И зато ова књига није коначна реч о Манастиру, Архиепископији и Епархији – у Жичи. Јер, без обзира на све, мора се разликовати манастир као свештено општежитељно обиталиште монаштва (све до после Другог светског рата – мушког, а од тада до данас, нешто преко 50 година, женског манастира) са својом историјом, затим, седиште Архипископа Жичког и центар Архиепископије са својом историјом и, потом, седиште Епископа Жичког и седиште Епископије са својом историјом.

Монографија је састављена из две целине. У првој, краћој, под насловом ”Осам векова Манастира Жиче – седишта Архиепископије и Епархије”, чији је аутор Драгољуб Даниловић, на педесетак страница (стр. 21-77) је описан историјат од оснивања Архиепископије Жичке до проглашења Пећке Патријаршије, затим од проглашења Пећке Патријаршије до пропасти српске државе, од првог обновљења Пећке Патријаршије и положаја Ужичке (Жичке) Епархије од 1557. до 1878. године, потом о Епархији Жичкој од Епископа Корнилија (Станковића) 1883. године до завршетка Великог рата 1918. године, затим о стању и положају Епархије Жичке у Краљевини Југославији и Епископу Николају (Велимировићу), потом о периоду немачке окупације и првим послератним годинама и од првог поратног Епископа Жичког Германа до данашњег Јустина.

Од посебног је значаја указивање на готово заборављену историјску чињеницу да је Жича кроз историју, и после премештања седишта Архиепископије и, потом, Патријаршије у Пећ, и даље називана Патријаршијом. Један од доказа за то јесте и чувена Есфигменска повеља деспота Ђурђа Бранковића из 1429. године. Назив Жичка Патријаршија је коришћен и за време деспота Стефана Лазаревића.

Обим монографије и оно што у њој, из објективних разлога, није добило своје место потврђују, заправо, колико је богата и слојевита, али и славна, часна и

мученичка историја Епархије Жичке. И ако би се о појединим садржајима првог дела монографије могло дискутовати због испреплетаности историјата манастира, Архиепископије, најпре у Жичи, па у Пећи, потом Патријаршије, до првог и другог њеног укидања, за нововековни историјат Епархије Жичке под њеним различитим називима кроз векове се то не може рећи. Аутор нас је провео кроз најважније мене и промене које су се десиле током осмовековног историјског трајања овог свештене Епископије која је више пута, углавном због неприлика, мењала свој назив и седишта. У центру те наше приче је свештени стожер Епископије – Манастир Жича – седмоврата Светиња и ”најлепша српска прича”, како је говорио Свети Владика Николај.

Посебно су дирљиви подаци о бризи и љубави не само црквених великодостојника, свештенослужитеља и монаха него и српских народних посленика за Манастир Жичу и Епархију Жичку. О томе, на пример, сведочи и иницијатива 20 посланика Народне скупштине Краљевине Србије од 20. маја 1884. године за промену назива Епархије Ужичке у Епархију Жичку (стр. 56). У иницијативи је наведено да је ”у доба Немањића, у време српске славе, величине и моћи, Манастир Жича био најславнији, најважнији и најзначајнији наш споменик. У овом манастиру венчали су се сви српски краљеви осим цара Душана. У овом манастиру била је епископија и Архиепископија без прекида од Св. Саве, па до Душана, који је преместио Архиепископију одатле у Пећ. Епархија у то доба звала се жичка. Одатле Свети Сава распростирао је прославу по народу српском. Са пропашћу српске државе порушен је, покварен и запуштен овај споменик Манастир Жича. Пропашћу њеном збрисане су и успомене наше славе и величине, пак је промењен и стари назив епархије. Место да је остао назив ”Жичка Епархија” – данас се зове ”Ужичка”. Да би оживели ову нашу стару успомену, да би васкрсли важност и славу овог нашег споменика ми предлажемо: да се назив ”Епархија Ужичка” замени са називом ”Епархија Жичка” (стр. 56/57).

Народна скупштина Краљевине Србије је 13. јуна 1884. године прихватила иницијативу 20 народних посланика на челу са Урошем Кнежевићем. Од тада до данас, у употреби је стари, изворни, светосавски назив ове епископије.

Оно што се намеће као закључак, након читања првог дела монографије, јесте да са писањем целовите историје Епархије Жичке треба наставити и то посебно у делу који се тиче знаменитих духовника – свештеника и свештеномонаха, игуманија манастира, а посебно Свештеномученика и Новомученика. Свакако, на првом месту треба додати и Свете из рода нашега који су, непосредно или посредно, везани за Епархију Жичку. Све то говори

да штиво које је пред нама није последња реч о историји Епархије Жичке, а што није ни била амбиција угледног краљевачког гимназијског професора историје др Драгољуба Даниловића.

У другом, већем делу монографије, чији је аутор Гордана Гавриħ, обрађено је сакрално наслеђе Епархије Жичке – цркве и манастири који имају споменичку и културну вредност од свеопштег значаја. Методологија овог поглавља је беспрекорна. Наиме, у Епархији Жичкој данас, данас има преко 200 цркава и капела и 28 манастира, као и велики број црквишта и манастиришта. Наравно, пред ауторком је био тежак задатак у том погледу. Од толико стотина храмова, Гавриħева је обрадила оне најважније и најзначајније на подручју данашње јурисдикције Епархије Жичке. Рад је подељен у осам целина и то: Манастир Студеница и цркве студеничког слива (Студеница, две Савине испоснице, Придворица, Долац, Трњаци, Палеж, Врх, Жалезница, Косурићи, Милићи, Остатија и Дајићи); Манастир Жича и цркве у окружењу (Жича, Каменац, Грачац, Краљево, Врдила, Цветке, Врба и Врњачка Бања), Манастир Градац са околином (Градац, Баљевац, Стара Павлица, Нова Павлица, Шумник, Брвеник, Трнава и Рудно), Богородица Градачка и цркве у окружењу (Чачак, Никоље, Света Тројица, Благовештење Овчарско, Сретење, Јежевица, Вујан, Трнава, Годовик, Горачићи, Прилипац, Горња Добриња, Стјеник и Миоковци), Манастир Врањевшница и цркве рудничко-таковског краја (Врањевшница, Борачки крш, Јешевац, Таково, Љутовница, Савинац, Прањани, Брусница, Горњи Милановац и Горњи Бањани), Црква Светог Ахилија и оближњи храмови (Ариље, Ковиље, Клисура, Бреково, Брезовица, Косовица и Ивањица), Бела Црква Каранска и храмови златиборског краја (Каран, Увац, Дубрава, Севојно, Сирогојно, Стапари, Доброселица, Доња Јабланица, Ужице и Сеча Река) и Манастир Рача и околни храмови (Рача, Дуб и Рогачица). Број храмова и манастира са великом културном вредношћу на простору Епархије Жичке је био већи до обнављања Епархије Крушевачке у јесен 2010. године, јер су Архијерејска намесништва Трстеничко и Жупско ушла у састав те Епархије.

Дакле, пред читаоцима је дивна, изузетним језиком и стилом написана, повесница о 72 српска манастира, цркве, испоснице и црквишта које се одликују изузетним споменичким вредностима и које су појединачно проглашене за културна добра. Ауторка је на зналачки начин, уз препознато искуство и реноме као једне од наших најбољих данашњих посленика у области истраживања, проучавања, обнове и заштите српског културног наслеђа, само потврдила своје огромно знање и готово подвижничку посвећеност овој теми.

Ни на део који се односи на сакрално наслеђе данашње Епархије Жичке, закључује се по приступу, није стављена тачка. И зато треба наставити рад на овом прегнућу кроз истраживање и опис свих храмова, старијих и новијих, у Епархији Жичкој.

Литература коју су коаутори користили приликом писања текстова за монографију је, такође, значајна за савременог читаоца, али и за будуће истраживаче. Без сумње, реч је о својеврсној библиографији Епархије Жичке и може користити као основа за један будући рад на ту тему. Од посебног је значаја и то што је, током припреме текста монографије, коришћена архивска грађа из Архива Србије у Београду и Епархије Жичке у Краљеву, која се по највишим архивистичким стандардима сређује од избора Епископа Јустина за Епископа Жичког 2014. године. Коришћено је и преко 150 библиографских јединица. Објављено је више од 130 фотографија манастира и цркава, 60 фресака и икона, као и десетак историјских докумената.

Монографија о Епархији Жичкој може и треба да подстакне да се овакве монографије припреме и објаве у свакој од наших Епархија, првенствено у оним и о оним које је устројио Свети Сава 1219. године и касније. Такав рад и приступ може да буде од велике користи за будућу саборну, црквену вишетомну историју наше Помесне Цркве од Архиепископије Жичке до Пећке-Српске Патријаршије. Из тог разлога, ово прегнуће коаутора и Епархије Жичке као издавача има и посебну вредност која превазилази и надилази оквире данашње, прве по части, Епископије Светога Саве.

Читањем страница ове књиге, по ко зна који пут се долази до закључка да је из Епархије Жичке, заправо, потекло и проширило се све што је било и остало свето и честито у нашем народу. То потврђује свеукупно историјско искуство Српског народа и наше Цркве. Можда тога данас, после вишедеценијског лутања, нисмо свесни у довољној мери. Осим тога, историја Архиепископије и Епископије Жичке нас и у ово време, посебно преко страница ове књиге,

подсећа на неосвојивост и недељивост Жиче и Пећи, Архиепископије и Патријаршије, Косова и Метохије од васцелог Српства. Јер, нема Пећи без Жиче нити Жиче без Пећи.

Књига заслужује своје место у свакој библиотеци. Аутори су се овом књигом уписали у богату историју Епархије Жичке. Ова књига ће, како време буде пролазило, све више добијати на значају, јер ће бити од велике користи свештеницима и верницима, али и научним посленицима.

Идући Савиним христоносним путем, Епархија Жичка је на најбољи начин после молитве, дакле писаном речју, принела уздарје вери, подвигу, истрајности, жртви и прегалаштву наших славних и светих предака. Монографија о Епархији Жичкој остаје као један од трајних споменика прославе осмовековног јубилеја наше Светосавске Цркве и сведок старе српске славе. Никада не треба заборавити речи Светога Владике Николаја о Манастиру Жичи и Епископији Жичкој: ”Одавде је наука блистала, одавде су краљеви добијали поуке, овде су долазили краљеви, архиепископи и епископи, овде се дају велики водећи примери, који су за морал и јединство друштва и Цркве”. Овом књигом се, како су писали српски посланици у XIX веку оживљава стара успомена, васкрсава важност и слава светосавске Епархије Жичке, али и Светосавске Цркве.
spc.rs